

Чимбай Л. Л.

завідувач сектора системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, l.chimbay@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4647-2471>

Попкова Л. В.

науковий співробітник сектора системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, l.popkova@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9434-1775>

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ІЗ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ

Анотація. Метою статті є дослідження змін, що відбуваються в системі вищої освіти, їх впливу на підготовку фахівців за всіма формами здобуття освіти. Проаналізовано законодавчі й нормативно-правові засади регулювання питань щодо застосування нових механізмів оплати за навчання за допомогою державних грантів; можливості формування здобувачем індивідуальної освітньої траєкторії, пільгових умов вступу на спеціальності, що дістали підтримку держави. Авторами опрацьовано низку наукових джерел із порушеної тематики. Наведено результати аналізу функціонування мережі закладів вищої освіти (ЗВО) у 2014/2015–2023/2024 н. рр., який засвідчив зменшення їх кількості впродовж досліджуваного періоду. Дослідження проводилося на підставі інформації Державної служби статистики України, Єдиної державної електронної бази з питань освіти, даних програмно-технологічного комплексу «Обсяги прийому та випуску здобувачів закладами вищої освіти у 2024 р.», що містить інформацію про показники державного замовлення закладів сфери управління Міністерства освіти і науки України (МОН), відкритих інформаційних джерел. Нами виконано порівняльний аналіз обсягів державного замовлення на підготовку фахівців із вищою освітою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України у 2024 і 2023 рр., у процесі якого виявлено загальне зменшення бюджетних місць для прийому на ступінь бакалавра (на 12,88 %) та водночас їх істотне збільшення на певні спеціальності, що затребувані в умовах воєнного часу й повоєнного відновлення. Наведено дані про кількість поданих заяв і рекомендацій на зарахування на ступінь бакалавра у 2024 р. Дані не остаточні та можуть змінюватися в процесі коригування МОН.

Ключові слова: вступна кампанія, заклади вищої освіти, державний грант, індивідуальна освітня траєкторія, державне замовлення, галузь знань.

JEL classification: I21, I22, I28.

DOI: 10.32987/2617-8532-2024-3-98-113.

Ефективність діяльності закладів освіти й забезпечення ними якості наданих освітніх послуг є ключовим чинником функціонування системи освіти в цілому. Попри виклики, що

постали перед нашою державою у воєнний період, Уряд визначив вектор на інтеграцію системи освіти України в європейський світовий освітній простір, що, у свою чергу, зумовлює

© Чимбай Л. Л., Попкова Л. В., 2024

потребу в реформуванні та модернізації галузі.

Зокрема, це стосується вищої освіти, яка також переживає процеси трансформації й адаптації до європейських стандартів, що забезпечується прийняттям відповідних законодавчо-нормативних документів. Зростає роль єднання науки та освіти як сфер розроблення нових знань і технологій та засвоєння й упровадження їх людиною, що забезпечує індивідуальний розвиток особистості. У сучасних умовах конкурентоспроможність країни та її місце у світовому співтоваристві великою мірою визначаються розвитком зазначених сфер, а інтелектуальне зростання людини є головним чинником і передумовою розвитку й досягнень суспільства.

Питання функціонування вищої освіти в умовах глобалізації та реформування, шляхи розв'язання проблем, що постають в різні періоди розвитку системи вищої освіти, становлять інтерес для багатьох дослідників і вчених.

Так, І. Б. Шевчук і А. В. Шевчук зауважили, що останнім часом збільшується чисельність українських випускників, які бажають навчатись у закордонних ЗВО. Тому, на думку дослідників, державна політика України у сфері вищої освіти повинна бути спрямована на формування комплексної системи стимулів для українських абітурієнтів, що спонукатимуть їх після школи продовжити навчання в Україні. Пропонується створити окремі державні фонди для фінансування міжнародних обмінів і стажування найкращих українських студентів за рахунок відрахувань частини надходжень від навчання іноземних студен-

тів в Україні. Для повоєнної відбудови країни особливо важливо мотивувати українських освітніх емігрантів до повернення й подолати основні виклики, які постали перед вищою освітою України внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну. Вказаними авторами наведено результати інформаційно-аналітичного дослідження про кількість пошкоджених і зруйнованих ЗВО, про скорочення фінансування вищої освіти, втрати кадрового потенціалу, відтік українських та іноземних студентів зі ЗВО. Водночас вони зазначили, що з'явилися нові можливості для розвитку системи вищої освіти, як-от: міжнародна академічна мобільність для викладачів і студентів у провідних університетах Європи, інтенсивне впровадження інформаційних технологій в освітній процес та підвищення професіоналізму викладачів, застосування технології гнучкого навчання тощо [1].

У збірнику «Освіта України в умовах воєнного стану», випущеному до Серпневого освітнього форуму 2022 р., який підготовлено авторським колективом ДНУ «Інститут освітньої аналітики» спільно з фахівцями Міністерства освіти і науки України (МОН), наголошено, що, попри нові складні реалії функціонування системи освіти в умовах воєнного стану, одним із ключових чинників розвитку ланки вищої освіти є адаптація освіти й науки до європейських стандартів у контексті реалізації Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі [2].

М. М. Карпенко у своїх публікаціях зазначає, що в Україні з'явилося таке явище, як масовізація вищої освіти, що найчастіше обумовлено престижністю, статусністю, бажанням осо-

бистісного зростання, але часто без орієнтації на перспективу реалізації здобутої освіти в майбутній професійній діяльності. Це призводить до високого рівня безробіття серед громадян із вищою освітою у зв'язку з розбалансованістю ринку праці та структури підготовки фахівців у ЗВО. Подоланню цієї проблеми сприятиме якісне прогнозування потреб вітчизняної економіки на кілька років уперед і відповідна модернізація процесу формування державного замовлення на підготовку фахівців із вищою освітою [3].

В. І. Луговий аналізує причини недостатньої конкурентоспроможності системи вищої освіти України порівняно зі світовими лідерами. Однією з причин він називає недосконалість мережі ЗВО, й у першу чергу її подрібненість і розпорошеність, надмірну дубльованість, профільну неадекватність, дослідницьку слабкість. Тому науковець пропонує провести її оптимізацію шляхом укрупнення, консолідації та концентрації ресурсів у ЗВО без зменшення фінансування. Також він акцентує на тому, що у вітчизняних ЗВО зосереджено понад дві третини наявних у національній економіці кандидатів і докторів наук. Але велике, за міжнародними мірками, навчальне навантаження, мала заробітна плата та застарілість або відсутність необхідної й достатньої дослідницької, інформаційної та іншої інфраструктури не дають їм повною мірою реалізувати свій професійний (науковий і педагогічний) потенціал. Автор аналізує причини неефективності фінансування ЗВО та наводить приклади моделей фінансування, що дають позитивний результат, із міжнародного досвіду [4].

В. Г. Кремень, В. І. Луговий, П. Ю. Саух представили результати вдосконалення діяльності Національної академії педагогічних наук України (НАПНУ) у 2022–2023 рр. На їхню думку, підвищенню ефективності дослідницької діяльності сприяла низка заходів, а саме: повний перегляд тем наукових досліджень, спрямування їх на потреби перемоги, повоєнного відновлення країни, інтеграції в Євросоюз; оновлення пріоритетних напрямів наукових досліджень і експериментальних розробок на 2023–2027 рр.; прийняття нової Стратегії розвитку НАПНУ на 2023–2027 рр.; участь у реалізації ініціативи МОН України щодо розроблення Національної стратегії освіти і науки до 2030 року, що дало можливість усебічно дослідити проблеми вищої освіти та запропонувати шляхи реформування галузі для розв'язання цих проблем. Зазначені заходи уможливили надання рекомендацій щодо змін у таких напрямках, як удосконалення викладання й навчання; розвиток дослідницького потенціалу ЗВО в умовах відкритої науки; оптимізація їх мережі, утворення потужних регіональних університетів; посилення інтернаціоналізації вищої освіти, її інтеграція в освітній європейський простір; розширення автономії університетів; використання у вищій освіті штучного інтелекту. Крім того, з точки зору науковців, державна політика має включати формування відсутніх у країні механізмів оцінювання якості вищої освіти, як-от системи рейтингових, класифікаційних, рамкових, асоціаційних механізмів, що ефективно використовуються в міжнародній практиці [5].

Ю. М. Вітренко, В. О. Ворона, М. А. Дебич виконали ретроспективний аналіз

основних показників сфери вищої освіти України протягом 2005–2020 рр. та виявили проблеми, розв'язання яких сприятиме відновленню й розвитку галузі в умовах інтеграції в Європейський простір вищої освіти. Одним із ключових напрямів при реорганізації мережі ЗВО та формуванні обсягів підготовки здобувачів вищої освіти запропоновано враховувати наслідки воєнного стану, зокрема скорочення чисельності населення, релокацію підприємств і бізнесів різних сфер економіки. Для забезпечення конкурентоспроможності України на світовому ринку праці необхідно поліпшити показники якості вироблених і наданих послуг у сфері вищої освіти до відповідних середніх показників Європейського простору вищої освіти [6].

Високо оцінюючи внесок багатьох учених у ґрунтовне вивчення запропонованої тематики, вважаємо, що залишається потреба в подальшому дослідженні процесів модернізації вищої освіти в умовах сьогодення нашої країни.

Метою статті є аналіз здійснених реформ в освітній галузі та їх впливу на систему підготовки фахівців із вищою освітою.

Інформаційною базою дослідження слугували дані Державної служби статистики України (Держстат), Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), програмного комплексу «Обсяги прийому та випуску фахівців закладами вищої освіти» у 2024 р., відкриті інформаційні джерела.

Незважаючи на складне становище нашої країни в умовах воєнного часу, Уряд України та МОН як державний орган, що забезпечує формуван-

ня й реалізацію державної політики у сфері освіти, не змінюють курс, узятий на євроінтеграцію, і продовжують підтримувати запроваджені фундаментальні реформи.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р схвалено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [7]. У цьому документі на основі аналізу тенденцій розвитку вищої освіти розроблено песимістичний, реалістичний і оптимістичний сценарії розвитку галузі. Стратегія передбачає реалізацію п'яти стратегічних цілей, кожна з яких складається з відповідних завдань (усього 20). Першочерговою ціллю визначено ефективність управління в системі вищої освіти, ключовими завданнями якої є: збільшення бюджетного фінансування та вдосконалення формули розподілу за результатами діяльності; розширення бюджетного кредитування здобуття вищої освіти і освіти дорослих; модернізація мережі, укрупнення закладів вищої освіти, підтримка дослідницьких університетів.

За даними Держстату, на початок 2014/2015 н. р. мережа ЗВО становила 277 закладів, а саме 197 ЗВО державної й комунальної власності та 80 приватних ЗВО. У результаті підключення до мережі новоутворених державних, приватних, комунальних ЗВО з їхніми філіями й відокремленими структурними підрозділами, які мають ліцензії на надання освітніх послуг із підготовки фахівців із вищою освітою, кількість ЗВО у 2017/2018 н. р. сягнула 289 од. (рисунок).

Починаючи з 2014/2015 н. р. не враховуються ЗВО тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, частини

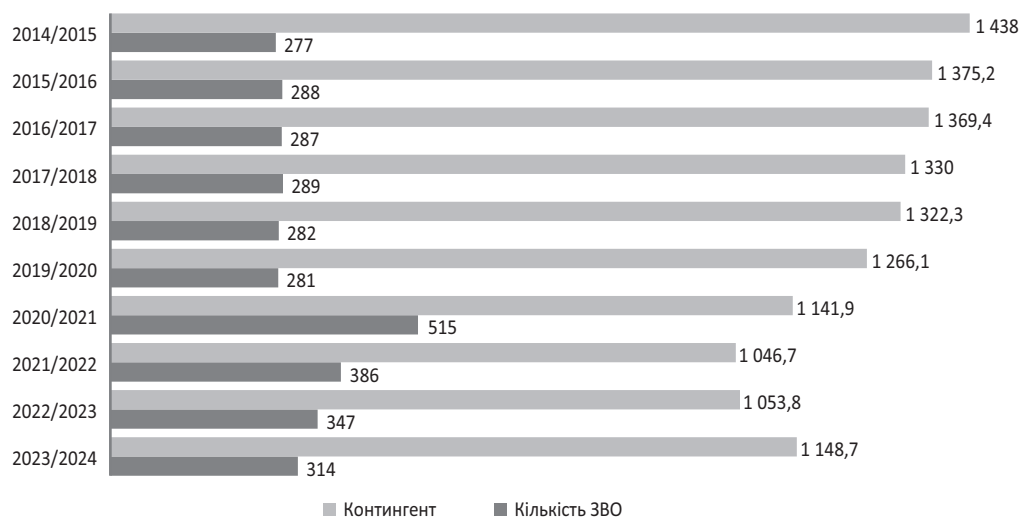

Рисунок. Мережа закладів вищої освіти та контингент студентів у 2014/2015–2023/2024 н. рр., од., тис. осіб

Побудовано авторами за [8].

Донецької й Луганської областей. До 2020/2021 н. р. для підготовки статистичної інформації Держстат використовував дані форм державних статистичних спостережень № 2-3 НК «Звіт вищого навчального закладу на початок навчального року», які подавали головні ЗВО. Надалі інформація наводиться за даними ЄДЕБО, наданими ДП «Інфоресурс» МОН, де зареєстровано всі ЗВО, їхні філії та відокремлені структурні підрозділи, які мають ліцензії для надання освітніх послуг. Тому у 2020/2021 н. р. спостерігаємо різке підвищення показника. З 2022/2023 н. р. дані наводяться без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій і частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії. Наразі в результаті оптимізації кількість ЗВО зменшилася до 314 од., із них державних і комунальних налічується 217, приватних – 97 од.

Переважна частина ЗВО сконцентровані в м. Києві, Дніпропетров-

ській, Львівській, Одеській та Харківській областях.

Розподіл ЗВО за формою власності свідчить, що частка державних і комунальних закладів перевищує 70 % (табл. 1). З 2020/2021 н. р. спостерігається зростання кількості приватних закладів. Їх мережа досить розгалужена, оскільки включає багато відокремлених підрозділів. Так, до структури ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”» входять 16 відокремлених підрозділів для підготовки фахівців із вищою освітою, ПАТ «Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна академія управління персоналом”» – 23 відокремлених інститути, які мають ліцензії на підготовку фахівців із вищою освітою.

Для поліпшення якості вищої освіти МОН України поступово впроваджує реформу мережі ЗВО, яка передбачає зменшення кількості закладів за рахунок їх об’єднання й укрупнення, а також мінімізацію числа відо-

Таблиця 1

Розподіл закладів вищої освіти за формою власності,
2014/2015–2023/2024 н. рр., %

Навчальний рік	Державні	Комунальні	Приватні
2014/2015	71,12		28,88
2015/2016	72,22		27,78
2016/2017	72,82		27,18
2017/2018	73,36		26,64
2018/2019	74,11		25,89
2019/2020	72,24		27,76
2020/2021	64,50	12,23	23,27
2021/2022	62,70	10,62	26,68
2022/2023	60,52	10,37	29,11
2023/2024	58,60	10,51	30,89

Складено авторами за: [8–13].

кремлених структурних підрозділів, що не мають достатньої технічної бази для проведення наукових досліджень, та надання якісних освітніх послуг. Окремі профільні університети мають лише половину освітніх програм, безпосередньо пов'язаних із їхньою спеціалізацією. До того ж необхідно визначитись, які ЗВО потрібні в певному регіоні. У наукових джерелах зазначається, що цим шляхом ідуть університети Німеччини, Сполученого Королівства, Фінляндії, Франції, Китаю, Японії. Особливо дієвими є стратегічні заходи з об'єднання й укрупнення, підвищення конкурентоспроможності університетів, вжиті протягом останніх трьох років у Франції. Як результат, у 2020 р. за конкурентоспроможністю ЗВО ця країна за Шанхайським рейтингом піднялася на третю позицію після США та Сполученого Королівства [4].

Починаючи з 2016 р. у м. Києві на базі Державного економіко-технологічного університету транспорту й Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного було створено Державний університет інфраструктури та технологій. У Дніпрі Український державний університет

науки і технологій об'єднав чотири ЗВО: Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, Національну металургійну академію України, Український державний хіміко-технологічний університет і Придніпровську державну академію будівництва та архітектури. В Одесі створено Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку шляхом реорганізації Одеської національної академії зв'язку імені О. С. Попова й Одеської державної академії технічного регулювання та якості. В основу створення Державного біотехнологічного університету (м. Харків) покладено багаторічні надбання чотирьох ЗВО, а саме Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва, Харківської державної зооветеринарної академії та Харківського державного університету харчування та торгівлі.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.01.2024 № 6-р ухвалено рішення про об'єднання Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

й Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. Згодом на базі цих закладів планується створити багатогалузевий Університет кораблебудування і розвитку Півдня. Серед ЗВО системи Міністерства охорони здоров'я України утворено Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, який є правонаступником усіх майнових і немайнових прав Запорізького державного медичного університету та ДЗ «Запорізька медична академія післядипломної освіти».

Аналіз розподілу контингенту студентів свідчить, що переважна їх більшість здобувають освіту у ЗВО державної та комунальної власності. Частка здобувачів, які навчаються в приватних закладах, у 2020/2021–2023/2024 н. рр. зменшилася з 9,97 до 3,06 %. За джерелами фінансування частка зарахованих за контрактом за цей період збільшилась із 60 до 72,9 % з урахуванням осіб, яких уперше прийнято на навчання до ЗВО, а також осіб, прийнятих для продовження навчання з метою здобуття більш високого освітнього ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня). У 2022/2023 н. р. спостерігається збільшення загальної чисельності вступників до ЗВО (на 26 %), а в 2023/2024 н. р. – вступників на бакалаврат (на 19 %). Імовірною причиною може бути зростання чисельності випускників закладів загальної середньої освіти попередніх років, які бажають продовжити або почати навчання у ЗВО.

Постановою Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та на-

дання державної цільової підтримки її здобувачам» від 20.03.2024 № 3611-IX буде внесено зміни до відповідних законів [14]. Зокрема, затверджується грантова система оплати навчання у ЗВО, яка передбачає з 2024 р. можливість зарахованим на контрактну форму навчання, денну або дуальну, за освітньою програмою бакалавра отримати державний грант для покриття частини вартості навчання.

Сума гранта I рівня в розмірі від 15 тис. грн надаватиметься здобувачам, чий результат після складення національного мультипредметного тесту (НМТ) становить понад 150 балів із двох предметів, а грант II рівня в розмірі 25 тис. грн – за результату НМТ понад 170 балів із двох предметів.

У разі вступу на кон'юнктурні спеціальності / галузі знань, такі як «Філологія» (крім спеціалізацій з української мови та літератури, кримськотатарської мови та літератури, фольклористики), «Управління та адміністрування», «Публічне управління та адміністрування», «Право», «Журналістика», «Сфера обслуговування», «Менеджмент соціокультурної діяльності», «Економіка», «Міжнародні відносини», «Стоматологія», здобувачі можуть отримати тільки грант II рівня (понад 170 балів за НМТ).

Щорічно держава визначає перелік спеціальностей, пріоритетних для країни й суспільства, та надає їм особливу підтримку для привернення уваги абітурієнтів, що проявляється в підвищенні їхніх конкурсних балів для стимулювання вступу на ці спеціальності. У разі вступу на такі спеціальності грант може бути збільшено за рахунок використання відповідних коефіцієнтів. Наприклад, коефіцієнт 1,5 встановлюється для таких спеці-

альностей / галузей знань: 01 «Освіта/Педагогіка», 09 «Біологія», 11 «Математика та статистика», 13 «Механічна інженерія», 14 «Електрична інженерія», 16 «Хімічна інженерія та біоінженерія», 17 «Електроніка, автоматизація та електронні комунікації», 18 «Виробництво та технології», 19 «Архітектура та будівництво», 20 «Аграрні науки та продовольство», 227 «Терапія та реабілітація». Коефіцієнт 1,3 встановлюється для таких спеціальностей / галузей знань: 025 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», 024 «Хореографія», 025 «Музичне мистецтво», 026 «Сценічне мистецтво», 035 «Філологія (спеціалізації з української мови та літератури, кримськотатарської мови та літератури, фольклористики)», 12 «Інформаційні технології», 21 «Ветеринарія», 22 «Охорона здоров'я» (за винятком спеціальностей 227 «Терапія та реабілітація» і 229 «Громадське здоров'я»). У такому разі розмір гранта може сягати 37,5 тис. грн.

Використати грант можна у ЗВО будь-якої форми власності, що уклали договір із МОН. Станом на 2 вересня 2024 р. у пілотному проєкті беруть участь 179 ЗВО.

Існує думка, що залучення грантів скасовує державне замовлення. Але це не так. Державне замовлення забезпечує суспільні потреби у фахівцях із вищою освітою, а гранти покликані підтримати власний вибір і зацікавленість вступників, які показали достатній рівень за результатами незалежного оцінювання.

У серпні 2024 р. набрав чинності ще один документ, що є важливою складовою реформування вищої школи, сприяє вдосконаленню ос-

вітнього процесу й адаптує систему вищої освіти до європейських стандартів [15]. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу» регламентує самостійне формування студентами освітньої траєкторії, як-от: види і форми здобуття вищої освіти, освітні програми, навчальні дисципліни, методи та засоби навчання. За інформацією МОН, вводиться модель вступу через міждисциплінарну освітню програму, що дає змогу вибрати конкретну спеціальність після одного чи півтора року навчання. Студентам контрактної форми здобуття освіти надається можливість самостійно визначати тривалість навчання в університеті: достроково завершити бакалаврську програму або в результаті поєднання навчання з роботою отримати необхідні 240 кредитів ЕКТС за 6–8 років.

Для регульованих спеціальностей, навчання на яких, здобуття професійних кваліфікацій, а згодом і робота за фахом регулюються нормативними актами, результати навчання оцінюватимуться за допомогою державних кваліфікаційних іспитів. До регульованих галузей і спеціальностей належать такі: 08 «Право»; 14 «Електрична інженерія»; 19 «Архітектура і будівництво», спеціальність 191 «Архітектура та містобудування»; 21 «Ветеринарна медицина», спеціальності 211 «Ветеринарна медицина», 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»; 22 «Охорона здоров'я»; 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону»; 26 «Цивільна безпека»; 27 «Транспорт»; 29 «Міжнародні відносини».

Буде переглянуто й оновлені Стандарти вищої освіти – у них буде більше вибіркості, що сприятиме зростанню конкуренції в університетах [16].

Упровадження зазначених нововведень очікується вже в поточному 2024/2025 н. р.

З метою дотримання норм доброчесності та рівних прав під час вступу до ЗВО продовжується використання механізму розподілу місць державного замовлення за широким конкурсом відповідно до пріоритетів, визначених вступником при поданні заяви.

Якщо раніше державне замовлення на підготовку фахівців із вищою освітою надавалося тільки державним закладам освіти, то протягом уже кількох останніх років його можуть отримати комунальні й приватні заклади. Так, у 2024 р. приватні ЗВО та їхні структурні підрозділи отримали 113 бюджетних місць за відкритою конкурсною пропозицією.

Як зазначалося вище, у 2024 р. державою надається підтримка 13 галузям, серед яких цивільна безпека; освіта; будівництво та архітектура; військові науки; механічна та електрична інженерія; електроніка, автоматизація та електронні комунікації; транспорт. При обчисленні конкурсного балу для вступників на спеціальності цих галузей Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році, затверджений наказом МОН від 06.03.2024 № 266 [17], передбачає два механізми стимулювання: галузевий коефіцієнт і додаткові бали за підготовчі курси. У першому випадку, якщо під час вступу на вказані спеціальності їх зазначено з пріоритетом 1 чи 2, конкурсний бал буде помножено на 1,02; у другому, якщо випускник відвіду-

вав підготовчі курси в університеті в рік вступу та подає заяву на спеціальність із державною підтримкою, до його конкурсного балу можуть додати 0–10 балів, залежно від успішності завершення таких курсів.

У 2024 р. постановою Кабінету Міністрів України зменшено обсяги державного замовлення на підготовку фахівців усіх ступенів освіти (прийом) – на 10,19 %, зокрема бакалавра – на 16,46 %, магістра на основі бакалавра – на 7,59, магістра на основі повної загальної середньої освіти (ПЗСО) – на 8,49 %. Припинено прийом / випуск здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста та прийом здобувачів освітньо-професійного ступеня молодшого бакалавра.

Головним замовником на підготовку фахівців за державним замовленням є МОН: у 2024 р. постановою Кабінету Міністрів України для нього заплановано 85,96 % бюджетних місць, що на 1,78 % менше порівняно з 2023 р. Більші обсяги отримали Національна агенція з питань державної служби (на 40 %) і Головне управління розвідки Міноборони (на 16,67 %).

На засіданні, що відбулося 28 червня 2024 р., Уряд ухвалив збільшення державного замовлення у 2024 р. на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів у найбільш затребуваних на ринку праці галузях (табл. 2).

Як свідчать наведені дані, зміни відповідають умовам воєнного часу. Для ступеня бакалавра істотно збільшено обсяг замовлення на такі спеціальності: 53 «Психологія», фахівців якої може бути залучено для роботи з тими, хто потребує кваліфікованої допомоги; 227 «Терапія та реабіліта-

Таблиця 2

**Збільшення обсягів державного замовлення на підготовку фахівців
із вищою освітою у 2024 р. порівняно з 2023 р.**

Код галузі	Галузь	Код спеціальності	Спеціальність	Збільшено у 2024 р., осіб		
				Бакалавр	Магістр на основі бакалавра	Магістр на основі ПЗСО
2	Культура і мистецтво	21	Аудіовізуальне мистецтво та виробництво	-	11	-
		24	Хореографія	-	25	-
		25	Музичне мистецтво	-	15	-
		26	Сценічне мистецтво	-	28	-
		27	Музеєзнавство, пам'яткознавство	-	5	-
		28	Менеджмент соціокультурної діяльності	-	23	-
5	Соціальні та поведінкові науки	53	Психологія	442	-	-
10	Природничі науки	102	Хімія	-	10	-
		104	Фізика та астрономія	-	18	-
		105	Прикладна фізика та наноматеріали	-	12	-
14	Електрична інженерія	145	Відновлювальні джерела енергії та гідроенергетика	20	23	-
16	Хімічна інженерія та біоінженерія	162	Біотехнології та біоінженерія	-	20	-
		163	Біомедицина інженерія	-	5	-
17	Електроніка, автоматизація та електронні комунікації	173	Авіоніка	19	-	-
18	Виробництво та технології	181	Харчові технології	-	7	-
		185	Нафтогазова інженерія та технології	57	20	-
19	Архітектура та будівництво	191	Архітектура та містобудування	46	20	-
		192	Будівництво та цивільна інженерія	-	11	-
20	Аграрні науки та продовольство	203	Садівництво, плодоовочівництво та виноградарство	40	-	-
22	Охорона здоров'я	221	Стоматологія	-	-	28
		222	Медицина	-	-	523
		224	Технології медичної діагностики та лікування	7	37	-
		225	Медична психологія	-	-	90
		226	Фармація, промислова фармація	-	-	110
		227	Терапія та реабілітація	255	59	-
		228	Педіатрія	-	-	20
25	Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	251	Державна безпека	26	4	-
		252	Безпека державного кордону	-	5	-
		253	Військове управління (за видами збройних сил)	100	131	-
		254	Забезпечення військ (сил)	-	121	-
		255	Озброєння та військова техніка	55	-	-
26	Цивільна безпека	261	Пожежна безпека	68	-	-
		263	Цивільна безпека	-	20	-
27	Транспорт	275	Транспортні технології (за видами)	14	-	-
28	Публічне управління та адміністрування	281	Публічне управління та адміністрування	-	278	-
29	Міжнародні відносини	293	Міжнародне право	-	12	-
Усього:				1 149	920	771

Складено авторами за: [18; 19].

ція»; 253 «Військове управління (за видами збройних сил)». Для ступеня магістра на основі бакалавра зросли обсяги замовлення на спеціальності галузі 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону». Для фахівців ступеня магістра на основі ПЗСО найбільшою є потреба в спеціальностях 222 «Медицина» та 226 «Фармація, промислова фармація».

Аналіз вступної кампанії 2024 р. за даними ЄДЕБО свідчить, що для здобуття ступеня бакалавра за всіма основами вступу було подано 767 360 заяв, 91,64 % з яких – за бюджетним фінансуванням (табл. 3). Розподіл місць

бюджетного замовлення між ЗВО здійснювався на умовах відкритої й фіксованої конкурсних пропозицій. Для відкритої конкурсної пропозиції бюджетні місця надавалися вступникам із найкращими конкурсними балами. Цей конкурс проводився одночасно серед усіх вступників усіх ЗВО за певною спеціальністю.

Найбільше заяв на здобуття ступеня бакалавра було подано в регіонах, де зосереджено найвище число ЗВО різних форм власності. Відповідно, у них була й найбільша чисельність зарахованих на навчання (див. табл. 3).

За кількістю поданих заяв лідують м. Київ, Львівська, Харківська,

Таблиця 3
Результати вступної кампанії на ступінь бакалавра у 2024 р.

Регіон	Частка заяв регіону в їх загальній кількості, %	Частка заяв на бюджет у загальній кількості заяв по області, %	Чисельність прийнятих на навчання, осіб	Частка прийнятих на бюджет від прийнятих по регіону, %
Вінницька обл.	3,34	92,64	5 561	33,00
Волинська обл.	3,21	91,60	5 336	37,22
Дніпропетровська обл.	6,08	89,94	10 243	44,48
Житомирська обл.	1,92	91,74	3 284	35,41
Закарпатська обл.	1,57	92,79	2 637	30,53
Запорізька обл.	2,34	85,61	5 801	43,51
Івано-Франківська обл.	3,54	93,02	5 415	32,54
Київська обл.	1,12	91,39	2 561	27,76
Кіровоградська обл.	1,02	87,79	2 210	41,90
Львівська обл.	14,08	93,20	19 340	34,46
Миколаївська обл.	1,10	85,51	2 675	44,45
Одеська обл.	5,90	91,16	8 566	44,71
Полтавська обл.	2,79	90,01	5 135	40,49
Рівненська обл.	2,30	92,00	3 936	33,56
Сумська обл.	1,56	84,09	3 037	61,15
Тернопільська обл.	2,89	90,36	5 148	40,66
Харківська обл.	7,33	87,68	10 834	61,06
Хмельницька обл.	2,03	90,66	3 616	38,86
Черкаська обл.	2,10	90,37	4 411	34,71
Чернівецька обл.	2,27	93,10	3 142	35,01
Чернігівська обл.	1,09	86,93	2 118	49,48
м. Київ	30,42	93,63	36 854	37,71
УКРАЇНА	100,00	91,64	151 860	40,10

Складено авторами за даними ЄДЕБО й програмного комплексу «Обсяги прийому та випуску фахівців закладами вищої освіти» у 2024 р.

Дніпропетровська, Одеська області. Найменше заяв було подано до ЗВО Кіровоградської та Чернігівської областей.

На навчання за ступенем бакалавра було прийнято 151 860 осіб, із них 40,1 % за бюджетним фінансуванням. До зарахування рекомендовано 17 901 особу з підвищенням конкурсного балу за рахунок галузевого коефіцієнта та 2 810 осіб – випускників підготовчих курсів. Найбільше вступників із галузевим коефіцієнтом спостерігається на спеціальностях 192 «Будівництво та цивільна інженерія», 201 «Агрономія», 174 «Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка», 134 «Авіаційна та ракетно-космічна техніка», 131 «Прикладна механіка».

До регіонів із найбільшою чисельністю вступників належать м. Київ (36 854 осіб, які вступили до 61 ЗВО); Дніпропетровська (10 243 осіб, 26 ЗВО); Одеська (8 566 осіб, 22 ЗВО); Харківська (10 834 осіб, 22 ЗВО); Львівська (19 340 осіб, 20 ЗВО) області. Найвищою частка зарахованих на навчання за бюджетним фінансуванням є в Сумській, Харківській і Чернігівській областях.

Підсумовуючи викладене, можна дійти таких висновків:

Реформування вищої освіти відбувається в умовах активної інтеграції України в європейський простір та її прагнення стати рівноправним чле-

ном європейської спільноти. Стратегічні цілі й завдання, які Уряд вважає першочерговими для вищої школи, відповідають зобов'язанням України згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Проводиться реформа мережі ЗВО за рахунок об'єднання й укрупнення університетів та мінімізації відокремлених структурних підрозділів, які не мають достатніх ресурсів. При цьому слід враховувати демографічні прогнози, що підтверджують тенденцію зменшення чисельності студентів протягом найближчого десятиліття.

Відповідними законодавчими актами України запроваджено грантову систему оплати навчання за освітньою програмою бакалавра та регламентовано самостійне формування студентами освітньої траєкторії.

Урядом визначається й затверджується перелік пріоритетних для країни та суспільства спеціальностей, яким надається особлива підтримка для привернення уваги абітурієнтів. У 2024 р. вступники, зараховані на ці спеціальності, можуть отримати підвищений державний грант, а введення галузевого коефіцієнта й додаткових балів за підготовчі курси, згідно з Порядком прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році, дає можливість збільшити конкурсний бал абітурієнта. Цього року галуzeвий коефіцієнт було застосовано для 17 901 особи, додаткові бали за підготовчі курси отримали 2 810 осіб.

Список використаних джерел

1. Шевчук І. Б., Шевчук А. В. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої освіти України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80>.

2. Освіта в Україні в умовах воєнного стану : інформ.-аналіт. зб. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2022. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf.
3. Карпенко М. М. Проблеми масовізації вищої освіти в Україні / Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/analit-karpenko-human-development-6-2019.pdf>.
4. Луговий В. І. Вища освіта України: проблеми якості. *Освіта і суспільство*. 2020. № 10 (31). С. 9. URL: http://naps.gov.ua/uploads/files/press/2021/ois10_2020.pdf.
5. Кремень В. Г., Луговий В. І., Саух П. Ю. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5. № 2. С. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5228>.
6. Вітренко Ю. М., Ворона В. О., Дебич М. А. Сфера вищої освіти як складова плану відновлення України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. Т. 4. № 2. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4211>.
7. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.
8. Заклади вищої освіти (1990–2023) / Держ. служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.
9. Вища та фахова передвища освіта в Україні у 2019 році / Держ. служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/osv/vush_osv/vush_osv_19.xls.
10. Вища та фахова передвища освіта в Україні у 2020 році / Держ. служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/vfro_Ukr_20.xls.
11. Вища та фахова передвища освіта в Україні у 2021 році / Держ. служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/vfro_Ukr_2021.xls.
12. Вища та фахова передвища освіта в Україні у 2022 році / Держ. служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/vfro_Ukr_2022.xls.
13. Вища та фахова передвища освіта в Україні у 2023 році / Держ. служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/vfro_Ukr_2023.xls.
14. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам : постанова Верховної Ради України від 20.03.2024 № 3611-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3611-20#Text>.
15. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу : Закон України від 23.04.2024 № 3642-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text>.
16. Удосконалення вищої освіти та розвиток індивідуальних освітніх траєкторій: ухвалено Закон у другому читанні / М-во освіти і науки України. 2024. URL: <https://mon.gov.ua/news/udoskonalennya-vishchoi-osviti-ta-rozvitok-individualnikh-osvitnikh-traektoriy-ukhvaleno-zakon-u-drugomu-chitanni>.
17. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2024 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.03.2024 № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-24#n14>.

18. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2023 році : постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 № 708. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP230708?ed=2023_07_11.

19. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2024 році : постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/760-2024-%D0%BF#Text>.

Liudmyla Chymbay

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, l.chimbay@iea.gov.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4647-2471>

Larysa Popkova

SSI "Institute of Educational Analytics", Kyiv, Ukraine, l.popkova@iea.gov.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9434-1775>

TRAINING OF SPECIALISTS WITH HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF EDUCATION SECTOR REFORM

Abstract. *The purpose of the article is to study the changes taking place in the higher education system and their impact on the training of specialists in all forms of education. The authors analyse the legislative and regulatory framework governing the application of new mechanisms for the payment of tuition fees through state grants, the possibility for applicants to create an individual educational trajectory, and the preferential conditions for admission to specialties supported by the state. The authors have studied a number of scientific sources on the subject matter. The article presents the results of the analysis of the network of higher education institutions (HEIs) operating in the academic years 2014/2015–2023/2024, which showed a decrease in their number during the study period. The study was conducted on the basis of information from the State Statistics Service of Ukraine, the Unified State Electronic Database on Education, data from the software and technological complex "Admission and Graduation Volumes of Applicants by Higher Education Institutions in 2024", which contains state order indicators for institutions managed by the Ministry of Education and Science of Ukraine (MESU), and open source data. The authors conducted a comparative analysis of the volumes of state orders for the training of specialists with higher education, as approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2024 and 2023, which revealed an overall decrease in budget places for bachelor's degrees (by 12.88%), alongside a significant increase in certain specialties which are in demand during the war and post-war recovery. The article also provides data on the number of applications and recommendations for admission to a bachelor's degree in 2024. These data are not final and may change in the process of adjustment by the MESU.*

Keywords: *admission campaign, higher education institutions, state grant, individual educational trajectory, state order, field of knowledge.*

References

1. Shevchuk, I., & Shevchuk, A. (2022). Educational analytics through the prism of war: challenges and opportunities for higher education in Ukraine. *Economy and Society*, 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80> [in Ukrainian].
2. SSI "Institute of Educational Analytics". (2022). *Education in Ukraine under martial law*. Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf [in Ukrainian].
3. Karpenko, M. (2019). *Problems of massification of higher education in Ukraine*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/analit-karpenko-human-development-6-2019.pdf> [in Ukrainian].
4. Luhovyi, V. I. (2020). Higher education in Ukraine: problems of quality. *Education and Society*, 10(31), 9. Retrieved from http://naps.gov.ua/uploads/files/press/2021/ois10_2020.pdf [in Ukrainian].
5. Kremen, V., Lugovyi, V., & Saukh, P. (2023). Higher education in Ukraine under martial law and post-war recovery: challenges and responses. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 5(2), 1-5. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5228> [in Ukrainian].
6. Vitrenko, Yu., Vorona, V., & Debych, M. (2022). The sphere of higher education as a component of the recovery plan of Ukraine. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 4(2), 1-7. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4211> [in Ukrainian].
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). *On approval of the Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032* (Order No. 286-p, February 23). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
8. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). *Higher education institutions (1990-2023)*. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html [in Ukrainian].
9. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). *Higher and professional non- higher education in Ukraine in 2019*. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/osv/vush_osv/vush_osv_19.xls [in Ukrainian].
10. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). *Higher and professional non- higher education in Ukraine in 2020*. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/vfpo_Ukr_20.xls [in Ukrainian].
11. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). *Higher and professional non- higher education in Ukraine in 2021*. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/vfpo_Ukr_2021.xls [in Ukrainian].
12. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). *Higher and professional non- higher education in Ukraine in 2022*. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/vfpo_Ukr_2022.xls [in Ukrainian].
13. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). *Higher and professional non- higher education in Ukraine in 2023*. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/vfpo_Ukr_2023.xls [in Ukrainian].
14. Verkhovna Rada of Ukraine (2024). *On adopting as a basis the Draft Law of Ukraine on amendments to certain laws of Ukraine on financing higher education and providing state targeted support to its applicants* (Resolution No. 3611-IX, March 20). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3611-20#Text> [in Ukrainian].
15. Verkhovna Rada of Ukraine (2024). *On amendments to certain laws of Ukraine regarding the development of individual educational trajectories and improvement of the educational process* (Act No. 3642-IX, April 23). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text> [in Ukrainian].

16. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). *Improvement of higher education and development of individual educational trajectories: the Law was adopted in the second reading*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/news/udoskonalennya-vishchoi-osviti-ta-rozvitok-individualnikh-osvitnikh-traektoriy-ukhvaleno-zakon-u-drugomu-chitanni> [in Ukrainian].

17. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). *On approval of the Procedure for admission to higher education in 2024* (Order No. 266, March 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-24#n14> [in Ukrainian].

18. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). *On the state order for the training of specialists, scientific, scientific-pedagogical and manual personnel, for advanced training and retraining in 2023* (Resolution No. 708, July 11). Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/view/KP230708?ed=2023_07_11 [in Ukrainian].

19. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). *On the state order for the training of specialists, scientific, scientific-pedagogical and manual personnel, for advanced training and retraining in 2024* (Resolution No. 760, June 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/760-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].